

ТИЖОРАТ БАНКЛАРИНИНГ ЧАКАНА БАНК ХИЗМАТЛАРИ БЎЙИЧА ФРАНЦИЯ БАНКЛАРИ ТАЖРИБАСИ

Рахматов Нодир Зойирович

Ўзбекистон Республикаси Банк-молия академияси магистранти

Аннотация. Умуман олганда, Франция банклари мамлакат иқтисодиётининг ажралмас қисми бўлиб, бизнес ва жисмоний шахсларга молиявий хизматлар кўрсатади. Турли хил банк муассасаларига эга бўлган Франция банк тизими иқтисодий тебранишларга бардош бера олади ва иқтисодий ўсиш ва ривожланишни қўллаб-қувватлашда давом этади.

Франция банклари мамлакат молия тизимининг муҳим қисми бўлиб, улар миллий ва халқаро иқтисодиётда ҳал қилувчи рол ўйнайди. Франция банк тизими жуда ривожланган ва мураккаб бўлиб, унда бир нечта йирик банклар, шунингдек, бир қатор кичик минтақавий ва маҳаллий банклар фаолият юритади.

BNP Paribas Франциядаги энг йирик банклардан бири ва 70 дан ортиқ мамлакатларда фаолият юритувчи етакчи халқаро банкдир. 2022 йил якунига кўра банкнинг умумий активлари 2,3 триллион Еврони ташкил этиб, у Европадаги энг йирик банклар қаторида туради. Банк бутун дунё бўйлаб 200 000 дан ортиқ кишини иш билан таъминлайди ва 7 000 дан ортиқ филиал тармоқларига эга. Банк жисмоний шахс, корхона ва муассасаларга банк ва молиявий хизматларнинг кенг имкониятларини таклиф этади. Унинг хизматларига чакана, корпоратив ва инвестиция банки активларни бошқариш, суғурта ва бойликларни бошқариш киради. Банк капитал бозорларида ҳам фаол бўлиб, доимий қимматли қоғозлар бозорида иштирок этади.

BNP Paribas Франциядаги жисмоний шахслар учун мўлжалланган кенг кўламли банк ва молиявий хизматларни таклиф этади. Ушбу хизматларга қуйидагилар киради:

1) Чек ва жамғарма ҳисоб рақамлар очиш: ҳар хил турдаги мижозлар эҳтиёжларига мос равишда ишлаб чиқилган бир қатор чек ва жамғарма ҳисоб рақамларини таклиф этади. Ушбу ҳисоб рақамлар онлайн-банкнинг, мобил банкнинг ва овердрафт хизматлари каби турли хил хусусиятларга эга.

2) Кредит карталари ва кредитлари: жисмоний шахсларга шахсий эҳтиёжларини молиялаштириш учун кредит карталари ва кредитлар беради. Банк тўловнинг мослашувчан шартлари асосида шахсий кредитлар, автокредитлар ва уй-жойларни ободонлаштириш кредитлари каби бир қатор кредит маҳсулотларини таклиф этади.

3) Ипотека: жисмоний шахсларга бир қатор ипотека кредитлари, жумладан, белгиланган ва ўзгарувчан фоизли ипотекаларни тақдим этади. Банк шунингдек, ипотека кредитини қайта молиялаштириш имкониятларини таклиф этади.

4) Суғурта: ҳаёт суғуртаси, соғлиқ суғуртаси ва мулк суғуртаси каби бир қатор суғурта маҳсулотларини тақдим этади. Банкнинг суғурта маҳсулотлари мижозларни кутилмаган ҳодисалар ва хавфлардан ҳимоя қилишга мўлжалланган.

5) Бойлик менежменти: жисмоний шахсларга бойликларни бошқариш хизматларини тақдим этиб, уларга узоқ муддатда ўз бойликларини кўпайтириш ва бошқаришга ёрдам беради. Банк бир қатор инвестиция маҳсулотлари ва хизматларини, жумладан, инвестиция фондлари, биржа фондларида иштирок этиш имкониятини тақдим этади.

б) Рақамли банкнинг: мижозларга онлайн ёки мобил қурилмалар орқали ўз ҳисоб рақамларига кириш ва уларни бошқариш имконини берувчи кенг қамровли рақамли банк платформасига эга. Ушбу платформа онлайн тўлов, мобил чек депозити ва пул ўтказмалари каби хусусиятларни таклиф этади.

BNP Paribas жисмоний шахсларга шахсий эҳтиёжларини молиялаштиришга ёрдам бериш учун турли хил кредит карталари ва кредитларини таклиф этади. Улар шахсий кредитлар: уйни ободонлаштириш, жорий қарзларни тўлаш ва кутилмаган харажатлар каби бир қатор мақсадлар

учун шахсий кредитларни таклиф қилади. Ушбу кредитлар қатъий фоиз ставкалари ва қатъий тўлов шартларига эга. Шахсий кредитлар бўйича фоиз ставкалари қарз миқдори, кредит муддати ва қарз олувчининг кредит тарихи каби омилларга қараб 3,5 фоиздан 8 фоизгача бўлиши мумкин.

Автомобиль учун кредитлари: шунингдек, янги ёки фойдаланилган автомобиль сотиб олмоқчи бўлган шахслар учун автокредитларни таклиф қилади. Ушбу кредитлар рақобатбардош фоиз ставкаларига ва мослашувчан тўлов шартларига эга бўлиб, автомобиль сотиб олиш нархининг 100 фоизигача молиялаштириш учун ишлатилиши мумкин. Автомобиль кредитлари бўйича фоиз ставкалари транспорт воситасининг йили ва ҳолатига, дастлабки тўлов миқдорига ва қарз олувчининг кредит қобилиятига қараб ўзгариши мумкин. 2023 йилга келиб, янги автокредитлар учун ставкалар 1,5 фоиздан 5 фоизгача, эски автомобиль кредитлари учун эса 3 фоиздан 8 фоизгача бўлиши мумкин.

Уйни ободонлаштириш кредитлари: ўз уйларини таъмирлаш ёки янгиламоқчи бўлган шахслар учун кредитлар беради. Ушбу кредитлар қатъий фоиз ставкалари ва белгиланган тўлов шартларига эга бўлиб, уй-жойларни яхшилаш бўйича кенг кўламли лойиҳаларни молиялаштиришда ҳам ишлатилиши мумкин. Уй-жой ободонлаштириш кредитлари бўйича фоиз ставкалари, шунингдек, қарз миқдори, кредит муддати ва қарз олувчининг кредит қобилияти каби омилларга қараб фарқ қилиши мумкин. 2024 йилга келиб, уй-жойларни яхшилаш учун кредитлар бўйича фоиз ставкалари 2 фоиздан 8 фоизгача бўлиши мумкин.

Ипотека кредитлари: уй сотиб олмоқчи бўлган ёки мавжуд ипотекани қайта молиялаштирмоқчи бўлган шахслар учун бир қатор ипотека кредитларини таклиф этади. Ушбу кредитлар бир қатор фоиз ставкалари, жумладан, қатъий ва ўзгарувчан фоизли ипотека кредитлари билан бирга келади. Ипотека кредитлари бўйича фоиз ставкаларига бир қанча омиллар, жумладан, кредит муддати, ипотека тури ва қарз олувчининг кредитга лаёқатлилиги таъсир кўрсатиши мумкин.

Кредит карталари: жисмоний шахслар учун бир қатор кредит

карталарини тақдим этади, уларнинг ҳар бири ўз мукофот дастурлари ва имтиёзларига эга. Банкнинг кредит карталари Францияда ҳам, хорижда ҳам харидлар учун ишлатилиши мумкин. Фирибгарлик ва ўғрилиқдан ҳимояланиш учун турли хил хавфсизлик хусусиятлари билан таъминланган.

Овердрафт хизматлари: кутилмаган харажатларни қоплаш учун ва биров қўшимча нақд пулга муҳтож бўлган шахслар учун овердрафт хизматларини таклиф қилади. Ушбу имкониятлар мижозларга ўз ҳисобварақларидан олдиндан тасдиқланган лимитгача ҳисобда мавжуд бўлганидан кўра кўпроқ пул олиш имконини беради. Қарз олинган суммага фоизлар ундирилади.

1-жадвал

BNP Paribasнинг жисмоний шахслар учун таклиф этаётган чакана кредит маҳсулотлари ва шартлари¹

<i>Кредит ёки қарз тури</i>	<i>Миқдори</i>	<i>Муддат и</i>	<i>Фоиз ставкалари</i>
Шахсий эҳтиёж учун қарз	€1,500 - €75,000	12-84 ой	3.5% - 8%
Ипотека	Мулк қийматига ва қарз олувчининг молиявий аҳволига қараб ўзгаради	30 йилгача	1,5-3%, ўзгарувчан фоизли ипотека кредитлари эса 1-2% фоизгача
Автокредит	Автомашина нархига қараб ўзгаради	6 йилгача	1,5%-5% гача бўлиши мумкин, эски автомобиль кредитлари учун эса 3%-8% гача
Кредит картаси	Кредит мақсадлилиги ва кредит картаси турига қараб ўзгаради	-	Кредит мақсадлилиги ва кредит картаси турига қараб ўзгаради
Талаба кредити	Қарз олувчининг молиявий ҳолати ва контракт тўловига қараб ўзгаради	25 йилгача	Қарз олувчининг молиявий ҳолати ва контракт тўловига қараб ўзгаради

¹ BNP Paribasнинг расмий веб-сайти маълумотлари асосида муаллиф ишланмаси

Франциянинг чакана кредит маҳсулотлари таклиф этадиган яна бир йирик банки бу Société Générale банкидир.

Société Générale жисмоний шахсларга ўз эҳтиёжлари ва лойиҳаларини молиялаштиришда ёрдам бериш учун бир қатор кредит ва кредит вариантларини таклиф этади. Буларга шахсий кредитлар, автокредитлар, уй-жой кредитлари ва қарзларни консолидация қилиш кредитлари киради.

Шахсий кредитлар тадбирларни молиялаштириш, уйни ободонлаштириш ёки катта харид учун тўловни ўз ичига олган кенг кўламли мақсадлар учун берилди. Мижозлар кредит олиш учун онлайн ёки шахсан филиалга мурожаат қилишлари ва жавобни 24 соат ичида олишлари мумкин. Кредит миқдори 1500 еуродан 75000 еврогача бўлиши мумкин, тўлов муддати 7 йилгача. Фоиз ставкалари кредит муддати учун белгиланади ва олинган суммага, тўлаш муддатига ва қарз олувчининг кредит тарихига қараб ўзгаради.

Янги ёки фойдаланилган автомобил сотиб олмоқчи бўлган миждозлар учун автокредитлар мавжуд. Кредит миқдори 1500 еуродан 75 000 еврогача бўлиши мумкин, тўлов муддати 7 йилгача. Мижозлар қатъий ёки ўзгарувчан фоиз ставкаси ўртасида танлов қилишлари мумкин ва 24 соат ичида банк жавобини олишади. Société Générale, шунингдек, мувофиқлик мезонларини ҳисобга олган ҳолда, автомобиль сотиб олиш нархининг 100 фоизигача молиялаштириш имкониятини таклиф қилади.

Уй-жой сотиб олмоқчи бўлган ёки мавжуд ипотекани қайта молиялаштирмоқчи бўлган миждозлар учун уй кредитлари мавжуд. Société Générale 10 дан 30 йилгача бўлган муддатлари билан белгиланган ёки ўзгарувчан фоизли ипотекаларни ўз ичига олган бир қатор ипотека кредитларини таклиф этади. Кредит миқдори мувофиқлик мезонларига кўра 50000 еуродан 2 миллион еврогача бўлиши мумкин. Мижозлар, шунингдек, ипотека бўйича маслаҳатчилардан фойдаланишлари мумкин, улар ариза бериш жараёнида уларга ёрдам беришлари ва эҳтиёжларига мос келадиган энг яхши битимни топишлари мумкин.

Қарз консолидацияси кредитлари мавжуд қарзларини пастроқ фоиз ставкаси билан битта кредитга бирлаштиришни истаган мижозлар учун мавжуд. Кредит миқдори 1500 евродан 75000 еврогача бўлиши мумкин, тўлов муддати 7 йилгача. Мижозлар ўз бюджетига мослаштирилган, белгиланган фоиз ставкаси ва ойлик тўловлардан фойдаланишлари мумкин. Ушбу кредит маҳсулотларига қўшимча равишда, Société Générale кредит карталари ва кредит линиялари каби бир қатор кредит вариантларини таклиф қилади. Уларнинг кредит карталари мукофот дастурлари, саёҳат суғуртаси ва фирибгарликдан ҳимоя қилиш каби бир қатор имтиёзларга эга. Мижозлар турли хил карталар орасидан танлашлари мумкин, жумладан, паст фоиз ставкалари, нақд пулни қайтариш ёки баллга асосланган мукофотлар.

Умуман олганда, Société Générale жисмоний шахсларга ўз эҳтиёжларини молиялаштириш ва мақсадларига эришиш учун бир қатор кредит ва кредит вариантларини таклиф қилади. Рақобатбардош фоиз ставкалари, мослашувчан тўлов шартлари ва турли хил маҳсулотларни танлаш имконияти туфайли мижозлар ўз эҳтиёжлари ва бюджетига энг мос келадиган кредит ёки кредит вариантини топишлари мумкин.

Мамлакатимизда чакана кредитлаш соҳасидаги муносабатларни тартибга солувчи меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар базаси шакллантирилган ва улар доимий тарзда талаб ва таклифларни ҳамда халқаро нормаларни инобатга олган ҳолда такомиллаштириб борилмоқда.

Чакана банк хизматлари бозорининг тизимини ташкил этувчи асосий омиллар бўлиб қуйидаги функцияларни бажариш ҳисобланади: жисмоний шахсларнинг пул маблағларини шакллантириш ва қайта тақсимлаш, жисмоний шахсларнинг кредитга бўлган талабини қондириш ва жисмоний шахслар томонидан истеъмол қилинган товар ва хизматлар учун ҳисоб-китобларни амалга ошириш.

Хориж тижорат банклари жисмоний шахсларга ўз эҳтиёжларини молиялаштириш ва мақсадларига эришиш учун бир қатор кредит ва кредит вариантларини таклиф қилади. Рақобатбардош фоиз ставкалари, мослашувчан

тўлов шартлари ва турли хил маҳсулотларни танлаш имконияти туфайли мижозлар ўз эҳтиёжлари ва бюджетига энг мос келадиган кредит ёки кредит вариантыни топишлари мумкин.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Jean-Pierre Fenech, Ying Kai Yap, Salwa Shafik. (2014). Can the Chinese banking system continue to grow without sacrificing loan quality? Journal of International Financial Markets, Institutions & Money. 31 (315-330)
2. Luminița Cernenco, Marilena Pieleanu Lazarencu Some hints on individual lending and different factors affecting the credit activity risks Annals of Spiru Haret University Economic Series ISSN 2393-1795 issue 4/2016
3. Oleka, Ch. Eyisi, A. and others. (2014). Empirical Study of the Impact of Inflation on Bank Performance.
4. Бабкина А.В. Тенденции развития экономики и промышленности в условиях цифровизации. Монография.: Изд-во Политехн. ун-та, 2017.-12 с.
5. Банковское право: учебник (Хоменко Е.Г.). - "Норма: ИНФРА-М", 2021г. <http://ivo.garant.ru/#/document/76885465>
6. Kholmammatov, F., Khannaev, S., & Ruzimorotov, O. (2021). Assessment Of The Competitive Environment In The Bank Market Of Uzbekistan Through "Bun" Indicator. Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry, 12(7).
7. Kubaevich, K. F., Abdullayevna, Q. Z., Axmadjanovna, S. G., & Makhmudovna, K. R. (2020). The modern state of crediting practices of commercial banks of the republic of Uzbekistan. Journal of Critical Reviews, 7(7), 387-390.
8. Chartayev Asqar, & Xolmamatov Farhod. (2022). THE PROFITABILITY INDICATORS OF COMMERCIAL BANKS IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN AND THEIR MODERN STATE. World Economics and Finance Bulletin, 8, 141-148. Retrieved, from <https://www.scholarexpress.net/index.php/wefb/article/view/710>

9. Kholmamatov, F. (2023). The Importance and Role of Bank Capital in Ensuring the Stability of the Banking System. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10825377>

10. Xolmamatov, F. (2023). Bank tizimi barqarorligini oshirishda kredit risklarining ahamiyati va ularni kamaytirish yo'llari. YASHIL IQTISODIYOT VA TARAQQIYOT, 1(9). Retrieved from <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/journal/index.php/GED/article/view/953>

11. Xolmamatov, F. (2024). Banklar moliyaviy barqarorligini ta'minlashda bank zaxiralaridan kompleks foydalanish zarurati va amaliyoti. YASHIL IQTISODIYOT VA TARAQQIYOT, 1(8). Retrieved from <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/journal/index.php/GED/article/view/952>

12. Kubayevich, K. F. . (2024). Current Analysis and Current Issues of Ensuring the Financial Stability of the Banking System in Uzbekistan. EUROPEAN JOURNAL OF BUSINESS STARTUPS AND OPEN SOCIETY, 4(3), 169–176. Retrieved from <https://inovatus.es/index.php/ejbsos/article/view/2681>

13. <https://group.bnpparibas/en/> (BNP Paribas банкинг расмий сайти)

14. <https://www.societegenerale.com/fr> (Société Générale банкининг расмий сайти)